

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 26 квітня 2024 року

Одеса
«Фенікс»
2024

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 15.05.2024 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів** : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2024. – 1000 с.
ISBN 978-617-8430-05-4

У збірнику відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології в умовах повномасштабного військового вторгнення. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їх конституційному вимірі у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики. Відображено наукові напрацювання у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)»364»»20»(062.552)

Матеріали видано в авторській редакції

ISBN 978-617-8430-05-4

© НУ «Одеська юридична академія, 2024
© Автори статей, 2024

Сушко Анатолій Іванович, Прохоренко Аліна Марленівна ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РАМКАХ ДЕМОКРАТИЧНОГО ТРАНЗИТУ	764
Акімов Андрій Володимирович СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОБІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	766
Барасій Віта Юрївна СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ МЕДІАКРАТІЇ	768
Білий Веніамін Сергійович ПОЛІТИКА ТА МАСМЕДІА: ВІД «ГАЛАКТИКИ ГУТЕНБЕРГА» ДО МЕДІАТИЗАЦІЇ ДЕБАТІВ.....	771
Возненко Леонід Валерійович ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ	773
Гевелюк Діана Андріївна SOFT POWER ЯК ІНСТРУМЕНТ ІМІДЖУ ДЕРЖАВ.....	774
Железков Андрій Іванович ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА СВІТОВИХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ	776
Капсамун Олег Георгійович ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ВИКЛИК СУЧАСНОСТІ.....	778
Лисянський Павло Леонідович ЦИВІЛЬНИЙ МІЛІТАРИЗМ РФ ЯК ЗАГРОЗА ВИНИКНЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ У КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ	780
Онищенко Олександр Олексійович ТЕХНОЛОГІЯ «БЛОКЧЕЙН» ЯК ВАЖЛИВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ	782
Римар Богдан Анатолійович СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР ЛЕГІТИМНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	784
Саліхов Артем Романович АКСІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ У ВІЙСЬКОВИЙ ТА ПОСТВІЙСЬКОВИЙ ЧАС	786
Фартушний Дмитро Сергійович ЕЛЕКТОРАЛЬНИЙ ВИБІР: ДЕМОКРАТІЯ ЧЕРЕЗ КОМУНІКАЦІЮ	788
Чігидін Валерій Вікторович ПАРТІЙНА КОНКУРЕНЦІЯ ЩОДО ПОЛІТИЧНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА ЯК ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОРІЄНТИР РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	790
Ястребова Віра Андріївна ІНСПІРОВАНО-ЗОВНІШНІЙ СЕПАРАТИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТВОРЕННЯ КВАЗІДЕРЖАВНИХ УТВОРЕНЬ В КРАЇНАХ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ	792

СЕКЦІЯ 20. СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Ярова Ліліана Вікторівна СТАН СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	795
Яковлев Денис Вікторович РОЛЬ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ У СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ	798
Вітовщик Тетяна Сергіївна, Байрук Оксана Ігорівна СТРУКТУРА СПОЖИВЧОГО КОШИКА ЯК ВИХІДНА ТОЧКА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ УКРАЇНИ	800
Каретна Ольга Олександрівна ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ СОЦІАЛЬНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	804
Прохоренко Євгенія Яківна КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ КАТЕГОРІЇ «ВІКОВА НЕРІВНІСТЬ»: СОЦІОЛОГІЧНИЙ ПОГЛЯД	806
Шмаленко Юлія Іванівна ТОКСИЧНІСТЬ У ПОЛІТИЧНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ	808
Яковлева Лілія Іванівна ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЯК ЧИННИК ЛЕГІТИМНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	811
Яценко Микола Анатолійович МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КІЛЬКІСНИХ ТА ЯКІСНИХ МЕТОДІВ У НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКІЙ РОБОТІ СТУДЕНТА.....	813
Сафронова Ганна Володимирівна ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ.....	816

прибутку терору всередині держав, співпраця між тими і іншими є досить міцною, що в свою чергу вимагає від міжнародних та регіональних організацій негайних дій. Такі явища як міжнародний тероризм, державний тероризм з усіма їх наслідками цілком неможливо викоренити, але чітка співпраця держав та доопрацювання стратегії як окремих держав, так і міжнародних організацій дасть змогу зупинити або поліпшити становище з метою захисту держав та націй, а також забезпечення глобальної безпеки в цілому.

Список використаних джерел

1. Громівчук І. М. Міжнародно-правове визначення тероризму як основа ефективної боротьби з ним. *Науковий вісник Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету. Серія : Економіка, право, політологія, туризм*. 2011. Т. 2, № 4. С. 108–112.
2. Вілкова Д. С. Слабкі держави і загроза транснаціонального тероризму. *Гілея : наук. вісн.* 2019. Вип. 148 (3). С. 20–25.
3. Канцір В. С. Тероризм у сучасному глобалізаційному просторі: філософсько-правовий вимір. Львів : Край, 2011. 560 с.
4. Hoffman B. Inside terrorism. New York : Columbia Univ. Press, 2006. 432 p.

Ключові слова: світові соціально-політичні процеси, тероризм, державний тероризм, протидія тероризму.

Keywords: world social and political processes, terrorism, state terrorism, countering terrorism.

Капсамун Олег Георгійович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри політичних теорій*

ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ВИКЛИК СУЧАСНОСТІ

В сучасному світі медіапростір стає ареною активної комунікації, в тому числі в сфері політичної та військової взаємодії. Користування медіамережею дає великі можливості для впливу на свідомість великих груп людей, що часто використовується політичними акторами у протиборстві один з одним.

Отже і сучасне уявлення про ведення війни значно відрізняється від попередніх епох. Якщо традиційна війна передбачала зіткнення збройних сил, то в сучасному світі все частіше використовуються так звані гібридні війни, що застосовують альтернативні інструменти протиборства. Варто зазначити, що сучасна гібридна війна поступово витісняє класичну, оскільки передбачає одночасне застосування прийомів ведення останньої та масштабне використання інформаційних технологій та медіапростору як аргументу боротьби з ворогом.

Практичне використання інструментів ведення гібридної війни призводить до трансформації теоретичного її розуміння. Зокрема, на думку М. Каліскана та М. Льежуа, які у 2020 році провели аналіз концепції «гібридної війни» в рамках стратегічного бачення НАТО на основі інтерв'ю з офіційними особами Альянсу, «гібридна війна є неоднозначним поняттям, яке затьмарює стратегічне мислення НАТО та змушує НАТО забути різницю між війною та миром... НАТО використовує цю концепцію як інструмент стратегічної комунікації, а не як військову концепцію» [1].

К. Лібіселлер вірно відзначає, що концепція гібридної війни, що виникла у 2007 році, набула бурхливого розвитку після її прийняття і адаптації з боку НАТО у 2014 році стосовно анексії Криму з боку РФ [2, р. 858]. З цього часу дана концепція, на думку дослідниць, стає вкрай популярною та модною. До теми гібридної війни звертається значна частина дослідників. Проте така мода трансформує зміст та тлумачення поняття «гібридна війна». Так, автор терміну Ф. Хоффман, науковий співробітник Центру нових загроз і можливостей Кор-

пусу морської піхоти, у своїй статті 2007 року пише: «гібридні війни включають в себе цілий ряд різних способів ведення війни, включаючи звичайні сили і засоби, нерегулярні тактики і формування, терористичні акти, включаючи невідбиркове насильство і примус, а також кримінальні заворушення» [3, р. 14]. Для Ф. Хоффмана сутність «гібридної війни» полягала в розмиванні різних способів ведення війни і різних дійових осіб. У «гібридних війнах» регулярні та іррегулярні сили «оперативно інтегровані та тактично об'єднані», вони є частиною «однієї сили на одному полі бою» [3, р. 29].

Концепція «гібридних загроз» була використана на саміті НАТО 2014 року для формування подій в Україні. Відповідно, термін «загрози гібридної війни» було визначено як ситуації, «коли широкий спектр відкритих і прихованих військових, воєнізованих і цивільних заходів застосовується в добре інтегрованому плані» [4].

Сучасна гібридна війна являє собою мережеву війну. Останню Дж. Аркілла та Д. Ронфельдт описують як боротьбу мережі проти ієрархії [5]. Проте гібридна війна має певні відмінності: включення до неї різноманітних мереж, а не однієї; держава моделює своє входження також як одна з мереж або компонентів мережі; люди для виживання також змушені об'єднуватися у власні мережі. Таким чином, військова складова ховається за мирну. А держава заперечує свою військову участь у конфлікті та позиціонує себе як стороннього спостерігача, звинувачуючи іншу сторону. Все це вимагає потужної роботи пропаганди. Отже, інформаційні операції стають однією з найбільш популярних складових гібридної війни.

Військовий стратег К. фон Клаузевіц зазначає, що «війна є ніщо інше, як продовження політики іншими засобами» [цит. по: 6]. З появою сучасної гібридної війни засобів ведення війни стало набагато більше. Гібридна війна крім збройних операцій передбачає використання кібератак, інформаційно-психологічних операцій тощо. Гібридна війна дає можливість позбавити супротивника безпеки на двох фронтах одночасно: 1) у фізичному вимірі – на полі бою та в тилу (це стосується політично, військово, економічно, соціально, інформаційно та інфраструктурно вразливих сторін атакованої держави; атаки на зазначені сфери призводять до того, що держава відчутно та функціонально слабшає); 2) в ідейному вимірі – це пов'язано з легітимністю держави, яка є символом влади держави та являє собою основу зв'язку між державою та суспільством, обґрунтуванням авторитету держави. Отже, другий вимір може бути дуже небезпечним для збереження цілісності політичної системи та держави.

Таким чином, внаслідок гібридних воєн наноситься шкода як ідейним засадам держави, так і її здатності нормально функціонувати.

Необхідною умовою успішнішого протистояння гібридній війні є інформаційний суверенітет, що забезпечить як стримування таких воєн, так і їх профілактику і гідну відповідь державі-агресору. Отже, створення національної системи інформаційної безпеки, починаючи від оборонних відомств і до особистої інформаційної безпеки громадян, є передумовою для протистояння в сучасній гібридній війні.

Список використаних джерел

1. Caliskan M., Liégeois M. The concept of 'hybrid warfare' undermines NATO's strategic thinking: insights from interviews with NATO officials. *Small Wars & Insurgencies*. 2021. Vol. 32, Iss. 2. P. 295-319. URL: <https://doi.org/10.1080/09592318.2020.1860374>
2. Libiseller C. Hybrid warfare' as an academic fashion. *Journal of Strategic Studies*. 2023. Vol. 46, N 4. P. 858-880. URL: <https://doi.org/10.1080/01402390.2023.2177987>
3. Hoffman F. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Arlington, VA : Potomac Inst. for Policy Studies, 2007. 72 p. URL: https://www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf
4. Wales Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales. *European Parliament* : website. Press Release (2014)

120, Iss. on 05 Sept. 2014. URL: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/sede/dv/sede240914walessummit_/sede240914walessummit_en.pdf

5. Arquilla J., Ronfeldt D. Swarming and the future of conflict. Santa Monica : RAND, 2005. 98 p. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/documented_briefings/2005/RAND_DB311.pdf

6. Lindell J. Clausewitz: War, Peace and Politics. *E-International Relations* : website. URL: <https://www.e-ir.info/2009/11/26/clausewitz-war-peace-and-politics/>

Ключові слова: гібридна війна, інформаційна війна, інформаційний суверенітет, національна безпека.

Keywords: hybrid war, information war, information sovereignty, national security.

Лисянський Павло Леонідович

Національний університет «Одеська юридична академія»,

аспірант кафедри політичних теорій

ЦИВІЛЬНИЙ МІЛІТАРИЗМ РФ ЯК ЗАГРОЗА ВИНИКНЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ У КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Після розпаду СРСР, колишні радянські республіки отримали незалежність від федерального центру. Російська федерація одразу оголосила себе правонаступником радянського союзу. Починаючи з 2000-х років політика РФ до країн сусідів набуває змін. Така трансформація відбувається після приходу на пост президента РФ Володимира Путіна. У період перебування у російській владі (з 2000 року – по теперішній час) Володимира Путіна на посадах президента та прем'єр-міністра РФ, російські війська проводили військову агресію в Грузії (2008 рік), в Україні (2014 рік), військова агресія у Сирії (2015 по т.ч.), повномасштабне військове вторгнення РФ в Україну (2022 по т.ч.). Також війська РФ були присутні у Венесуелі, Лівії, Судані. Проте, для ведення військових конфліктів проти інших країн, не достатньо тільки підготовки військових формувань, для цього необхідно повне переформування свідомості громадян РФ. Частиною «нової» ідеології РФ, яка в основі своєю є гібридною, стало патріотичне виховання, що реалізується в освітніх установах Росії.

Патріотичне виховання в РФ можна розділити на декілька категорій: формальне і неформальне. Формальне патріотичне виховання в РФ проходить через освітній процес. Неформальне патріотичне виховання реалізовується через так звані військово-патріотичні клуби, такі як «Молода гвардія», «Юнармія» та інші. Окремо слід зазначити про наявність в РФ виховання дітей та молоді у традиціях козацтва, яке впроваджується державною політикою РФ.

Федеральний закон «Про освіту в Російській Федерації» від 29.12.2012 року визначив новий федеральний освітній державний стандарт. У цьому державному стандарті сформульований, так званий, «портрет випускника основної школи», перший пункт говорить: «любить свій край і свою Батьківщину, знає російську та рідну мову, поважає свій народ, його культуру та духовні традиції». Програма 2016-2020 років конкретизує мету такого виховання, уточнюючи його зміст: «...створення умов підвищення громадянської відповідальності за долю країни, підвищення рівня консолідації суспільства на вирішення завдань забезпечення національної безпеки та сталого розвитку Російської Федерації, зміцнення почуття причетності громадян до великої історії та культури Росії, забезпечення наступності поколінь росіян, виховання громадянина, який любить свою Батьківщину та сім'ю, має активну життєву позицію». Інше завдання програми 2016-2020 полягає у зміцненні престижу служби у Збройних силах РФ та правоохоронних органах, реалізації практики шефства військових частин над освітніми організаціями, а також трудових колективів та бізнес структур над військовими частинами. Для реалізації вищезазначеного зазначеного завдання пропонується: формування військово-па-